

---

# Kako misliti (in razumeti) nasilje

Mitja Sardoč

## Uvod in opredelitev problematike

Čeprav slogan »nasilje prepoznamo, ko ga vidimo« (Bufacchi, 2009: 293) nedvoumno ponazori vso neposrednost in brutalnost njegovih posledic, velja problematika nasilja – tako konceptualno kakor tudi empirično – za vse prej kot enostavno ali neproblematično. Paradoksalno pa predstavlja prav njegova neposrednost (»nasilje prepoznamo, ko ga vidimo«) temeljno oviro pri njegovem razumevanju. Kakor v svoji knjigi *Violence: Thinking Without Banisters* izpostavi Richard J. Bernstein, »pre-sežek podob in govoric o nasilju namreč poneumlja in celo ovira razmišljanje« (Bernstein, 2013: 11). Prav ta »odpor do interpretacije« v primeru nasilja (Wievievorka, 2009) predstavlja enega od temeljnih problemov, kako nasilje pravzaprav misliti (in razumeti). Kakor je v svoji knjigi *Violence* opozoril Slavoj Žižek, »grozota nasilnih dejanj ter empatija z žrtvami neizprosnost delujeta kot vaba, ki nam preprečuje razmišljati« (Žižek, 2008: 4).

Tudi zato je znanstveno razumevanje nasilja – kakor v svojem članku 'Violence as an Essentially Contested Concept' opozarja Willem de Haan – »ena od najnujnejših nalog našega časa« (2008: 27). S pojmom nasilja namreč označujemo med seboj zelo raznolike fenomene, npr. fizično nasilje, vrstniško nasilje, kibernetško nasilje, nasilje v družini, spolno nasilje, nasilje v povezavi z migracijami, nasilje na delovnem mestu, nasilje v šolah oz. vzgojno-izobraževalnih institucijah, nasilni (politični) ekstremizem,<sup>1</sup> kot tudi strukturno nasilje, simbolno nasilje, kulturno nasilje itn. Glede

1 Poleg njegove varnostne razsežnosti je treba fenomen nasilnega ekstremizma misliti tudi v okviru spremenjenih globalno-političnih okoliščin. Kakor v svoji knjigi *Violence: A New*

na vrsto protislovij, napetosti in izzivov, ki jih odpira analiza katerekoli izmed pojavih oblik nasilja, katerekoli izmed njegovih razsežnosti ali pojmovanj oz. potencialne legitimnosti uporabe nasilja, ostaja njegovo razumevanje v veliki meri selektivno oz. v najboljšem primeru nepopolno. Nenazadnje velja prav nesoglasje okoli samega razumevanja nasilja, kakor v članku 'The Idea of Violence' (1986) opozarja C.A.J. Coady, za enega od osrednjih problemov politične teorije (Coady, 1986: 3).

Kljub temu pa ostaja fenomen nasilja (in s tem tudi preučevanje le-tega) – kakor v svoji knjigi *Understanding Violence: The Intertwinning of Morality, Religion and Violence: A Philosophical Stance* opozarja Lorenzo Magnani – »intelektualno nespoštljiva tema« (Magnani, 2011: vii). Zdi se, kakor nazorno izpostavlja Magnani, da za filozofe nasilje

samo zato, ker se pojavlja kot nekaj trivialnega, slabega, nevzdržnega, zmedenega, neizogibnega, in marginalnega, ni dovolj zanimivo: nenazadnje se zdijo zgodovina, sociologija, psihologija, kriminologija, antropologija, če omenimo samo nekatere discipline, primernejše za preučevanje nasilja ter za zagotavljanje podatkov, pojasnil in vzrokov. (ibid.: vii)

Zadevo dodatno zaplete dejstvo, da ostaja nasilje predmet preučevanja med seboj zelo raznolikih disciplin s širšega vsebinskega področja družboslovnih in humanističnih ved, npr. sociologije (npr. Wieviorka, 2009), pedagogike (npr. Lešnik Mugnaioni, 2009), psihologije (npr. Pečjak, 2013), študij politik (npr. Akibo et al., 2002), kulturnih študij (Bernstein, 2013), antropologije (npr. Balibar, 2015), razvojnih študij (npr. Nussbaum, 2007), prava (npr. Held, 2002), študij spolov (Marway in Widdows, 2015), kriminologije (npr. Schinkel, 2010), varnostnih ved (npr. Held, 1984), komunikologije (npr. Pabian et al., 2016), političnih ved (npr. Arendt, 1969), [teoretične] psihoanalize (Žižek, 2008), religiologije (Clarke, 2014), socialnega dela (npr. McClennen, 2010) in – v manjši meri tudi – filozofije (npr. Bufacchi, 2007; Burgess-Jackson, 2003; Coady, 2008; Wyckoff, 2013). Kakor v svojem uvodnem prispevku v knjigi *Violence and its Alternatives* opozarjata Manfred Steger in Nancy Lind

*Approach* opozori Michel Wieviorka, sta z družbenimi spremembami po l. 1989 na smetišču zgodovine pristala dva izmed osrednjih »generatorjev« družbenega konflikta, in sicer t. i. »hladna vojna« ter »razredni boj« (Wieviorka, 2009: 9), ki sta ju nadomestila radikalizacija in nasilni ekstremizem. Kljub konsenzu, da predstavljata resno varnostno grožnjo, pa njuna percepcija izključno skozi t. i. »varnostno perspektivo« zaznamuje vrsto zgrešenih srečanj in zamujenih priložnosti. To nenazadnje potrjujejo tudi posamezni slogani (»za nekoga terorist, za drugega borec za svobodo«), metafore (bitka za »srca in duše«) in ostali klišeji (npr. »kaj se dogaja, preden se sproži bomba«). Retorični »arzenal« obveščevalno-varnostne »industrije« problem namreč zadane, samo bistvo pa pravzaprav spregleda (Eroukhmanoff, 2018).

– ostaja ena od ovir na tem vsebinskem področju predvsem pomanjkanje interdisciplinarnosti (1999: xiii).<sup>2</sup>

Tako neposrednost nasilja in s tem povezane težave pri oblikovanju možnih rešitev, nesoglasje okoli njegove konceptualizacije in s tem povezani problemi pri iskanju t. i. »skupnega imenovalca« različnih pojavnih oblik nasilja, status same razprave o nasilju in s tem povezano »nelagodje« pri spoprijemanju s to problematiko kot tudi pomanjkanje interdisciplinarnosti v njegovem preučevanju so samo nekatere izmed ovir, pred katere so postavljeni raziskovalci na tem vsebinskem področju. Kakor v knjigi *The Epistemology of Violence* opozarja Beth M. Titchiner je

»[b]rez jasnega razumevanja in opredelitve, kaj je nasilje [...] težko osredotočiti raziskave na razumevanje njegovih temeljnih vzrokov. In brez razumevanja dejavnikov, ki vodijo do nasilja, je težko zasnovati in izvajati smiselne, učinkovite intervencije in nenasilne načine dela« (2019: 5).

Kako torej misliti (in razumeti) nasilje?

Pričujoči prispevek problematizira nekatere izmed razsežnosti povečane senzibilnosti za različne pojavnne oblike nasilja oz. za nasilje nasploh. Prav povečana senzibilnost in s tem povezan t. i. »problem prepoznavanja« (Schinkel, 2010) veljata namreč – pravzaprav paradoksalno – za eno od ključnih ovir pri spoprijemanju s fenomenom nasilja, kar potrjujeta tako moralna panika na eni strani (npr. Krinsky, 2013) kakor tudi politična korektnost na drugi (npr. Doria, 2017; Loury, 1994). Uvodni del prispevka predstavi nekatere temeljnih razsežnosti t. i. »standardnega« pojmovanja nasilja, katerega miselni okvir – poleg kontekstualne razsežnosti – predstavlja dihotomija »ozkega« in »širokega« pojmovanja nasilja. Osrednji del problematizira premestitev poudarka v razširitvi pojmovanja nasilja, ki predstavlja osnovno predpostavko t. i. »nove senzibilnosti«, saj se le-ta sooča z vrsto problemov, dilem in izzivov, ki postavljajo pod vprašaj njeno emancipatoričnost in s tem povezano zagotavljanje pravičnosti. Sklepni del prispevka problematizira povečano senzibilnost za različne pojavnne oblike nasilja in s tem povezani t. i. »problem konceptualne inflacije«.<sup>3</sup>

2 Na pomanjkanje interdisciplinarnosti v preučevanju nasilja opozori tudi Vittorio Bufacchi in svojem uvodniku 'Rethinking Violence' (tematska številka o nasilju revije *Global Crime*), kjer napredek v njegovem razumevanju pravzaprav pogojuje s t. i. »imperativom interdisciplinarnosti« (2009: 296).

3 Za pionirsko delo na področju analize fenomena t. i. »konceptualne inflacije« določenega pojma oz. z njim povezanega družbenega problema glej Miles in Brown (1989).

## »Standardno« pojmovanje nasilja

Čeprav se zdi, da njegova neposrednost – vsaj intuitivno – zagotavlja jasen odgovor na vprašanje »kaj je nasilje«, velja prav nasilje – kakor opozarja Willem de Haan – »za spolzek izraz, ki zajema ogromen in pogosto spreminjajoč se spekter raznovrstnih fizičnih in emotivnih vedenj, situacij ter odnosov med žrtvijo in prestopnikom« (de Haan, 2008: 27). Za razliko od pojmov, katerih pomen je (vsaj načeloma) enoznačen, s pojmom nasilja označujemo med seboj (tako kvantitativno kakor tudi kvalitativno) zelo raznolike moralno problematične prakse. Prav širok spekter različnih pojavnih oblik nasilja nakazuje, da je iskanje »skupnega imenovalca« vse prej kot enostavno oz. neproblematično. Tudi zato dinamiko in smer razprave v sami opredelitvi nasilja – kot nenazadnje samo iskanje možnih rešitev – določata dve (vsaj navidez) neposredni vprašanji, in sicer 1) kaj je nasilje (*substantivno vprašanje*) ter 2) zakaj ter v katerih primerih in pod katerimi pogoji oz. ali sploh je nasilje problematično (*moralno vprašanje*).<sup>4</sup> Miselni okvir iskanja možnih odgovorov na zgornji vprašanji predstavlja ta dve ločeni razsežnosti, in sicer 1) kontekstualna razsežnost in s tem povezano pojmovanje nasilja ter 2) normativna razsežnost in s tem povezano pojmovanje nasilja.

### Kontekstualno pojmovanje nasilja

Kontekstualno pojmovanje nasilja ima za osnovni cilj preučiti povezanost nasilja z dejavniki, ki so temu fenomenu tako notranji kot tudi zunanji. S tem sta povezani dve ločeni tezi o etiologiji nasilja v določeni družbeni sferi oz. institucionalnem okviru, in sicer 1) t. i. »internalistična« teza ter 2) t. i. »eksternalistična« teza (Dixon, 2016).

T. i. »internalistična« teza fenomen nasilja postavi v okvir ožjega oz. neposrednega okolja, v katerem se pojavlja, npr. da je problem družinskega nasilja v prvi vrsti problem družinskega okolja ali da je nasilje v šolah predvsem problem vzgojno-izobraževalnih institucij. Nekatere post-structuralistične teorije pravzaprav zagovarjajo tezo, da je fenomen nasilja v posamezni družbeni sferi oz. instituciji pravzaprav »odslikava« nasilnosti te družbene sfere oz. institucije same: npr. da je družinsko nasilje rezultat nasilnosti družinskega okolja ali da naj bi bile vzgojno-izobraževalne institucije že same na sebi nasilne oz. da je sam proces šolanja nasilen in da je torej nasilje v šolah (v veliki meri) rezultat nasilja samega okolja itn.<sup>5</sup>

4 V primeru terorizma Igor Primoratz (2018) opozarja na dve podobni vprašanji, ki ga le-ta odpira, in sicer na 1) logično vprašanje (*kaj je terorizem*) ter na 2) moralno vprašanje (*ali terorizem lahko kdaj upravičimo*).

5 Glede na povezanost zagotavljanja varnega in spodbudnega učnega okolja z dosežki učencev številne globalne »think thank« (npr. Brookings) kot tudi »fact thank« organizacije (npr.

V okviru t. i. »eksternalistične« teze pa določena pojavná oblika nasilja predstavlja »simptom« širših družbenih problemov in s tem povezano nasilje (*simptomatična narava nasilja*). Kakor je izpostavil Stuart Henry, predstavlja šolsko nasilje »forum za prikazovanje bolj splošnih sistemskih problemov družbenega nasilja« (Henry, 2000: 21). Kakor je opozoril v svojem članku 'What is School Violence', je sam pojem »nasilja v šolah« lahko potencialno zavajajoč, saj fenomen izvajanja nasilje uokvirí v institucionalni okvir šole in ne v širši družbeni kontekst,

Čeprav izraz »nasilje v šoli« pomeni, da se dogaja v »šolski stavbi, na področju šole ali šolskem avtobusu« (US Department of Justice 1998), takšna omejena opredelitev zavrača medsebojne povezave med šolskim kontekstom in širšo družbo, katerega del je. Ne upošteva namreč načinov, kako ta dejanja nasilja prežemajo družbeni in geografski prostor. Posledično tudi ne prepozna, da je to, kar se lahko pojavi kot izbruh v šoli, samo ena pojavná oblika bolj sistemskih družbenih težav. (ibid.: 21)

Tudi zato je treba problematiko nasilja v šolah misliti (in razumeti) predvsem v njegovi povezanosti z dejavniki, ki so nasilju v šolah »zunanjí«, npr. v kontekstu nasilja v družbi nasploh. Kakor v članku 'National and School System Effects on School Violence in 37 Nations' opozarjajo Motoko Akiba in sodelavci (2002), je nasilje v šolah pogosto »odslikava« nasilja v družbi oz. odnosa do nasilja in njegove percepcije, npr. sprejemljivost posameznih pojavnih oblik nasilja v družbi oz. interakcije med posameznimi generacijskimi skupinami. V okviru te interpretacije je obseg nasilja v določeni družbi namreč povezan z vrsto različnih dejavnikov, ki – vsaj navidez – s problematiko nasilja nimajo veliko skupnega, npr. s starostno strukturo prebivalstva oz. velikostjo posameznih generacijskih kohort (t. i. »interakcijski učinek«, povezan z nasiljem; Cohen in Land, 1987).<sup>6</sup> Čeprav vsaka izmed zgoraj predstavljenih interpretacij sicer pravilno opozori na problematičnost nasilja v določenem okolju, ostaja ob strani t. i. »interaktivna« razsežnost nasilja. Kot je v svojem eseju

Pew Research Centre) problematiki nasilja v šolah namenjajo posebno pozornost. »Nasilje v šolah,« kakor v svoji knjigi *Violence in Schools* opozarjajo Page, Daniels in Craig, »ne vpliva namreč le neposredno na telesno počutje učencev, temveč vpliva tudi na šolsko okolje, ki hkrati zmanjšuje učni uspeh učencev« (2015: 2–3).

6 T. i. »generacijske analize« veljajo za eno od ključnih »orodij« javnih politik pri projekciji različnih trendov, npr. prispevek Pew Research Centra 'The Whys and Hows of Generations Research' (2015) izpostavi, da analize posameznih generacijskih kohort zagotavljajo vpogled v širše družbene spremembe ter v s tem povezane izzive in probleme. Kljub pomembni vlogi pa generacijske analize odpirajo tudi vrsto vprašanj, saj se sama opredelitev določene generacije (tako demografsko, sociološko itn.) sooči s čisto metodološkim vprašanjem, ali je treba posamezne razsežnosti jemati sumativno, kot seštevek, ali izključevalno, »ali–ali«, ter s problemom določitve samega intervala posamezne generacijske kohorte.

‘What is School Violence’ izpostavil Stuart Henry, je z nasiljem v šolah – kakor tudi z nasiljem nasploh – podobno kot z letalskimi nesrečami: oba sta rezultat preseka oz. »interaktivnosti in kumulativnosti« posameznih dejavnikov oz. njihovega medsebojnega delovanja (2000: 17). Poleg t. i. »kontekstualne« razsežnosti pa odpira problematika nasilja tudi neka tera vprašanja konceptualne narave. Pravzaprav se obe razsežnosti – tudi zaradi neposrednosti samega nasilja – (vse prepogosto) misli ločeno, kar onemogoča ustrezno obravnavo te problematike.

### Normativno pojmovanje nasilja

Tako na teoretični kakor tudi na empirični ravni je t. i. »standardno« razumevanje nasilja in s tem povezano substantivno vprašanje (*kaj je nasilje*) v prvi vrsti pogojeno z določitvijo meril oz. kriterijev, ki določeno moralno problematično dejanje oz. ravnanje opredeljujejo kot nasilje. Kakor opozarjajo številni avtorji (npr. Bufacchi, 2007; Coady, 2008), predstavlja miselni okvir t. i. »standardnega« razumevanja nasilja dihotomija dveh diametralno nasprotnih pojmovanj, in sicer 1) »ozkega« oz. minimalističnega pojmovanja nasilja ter 2) »širokega« oz. maksimalističnega pojmovanja nasilja.<sup>7</sup> Za minimalistično pojmovanje predstavlja nasilje v prvi vrsti »intencionalno in prekomerno uporabo sile« (Coady, 1986: 4), medtem ko za maksimalistično pojmovanje predstavlja nasilje »kršitev pravic« (Bufacchi, 2007, 1. poglavje). Ozka in širša definicija nasilja se tako razlikujeta predvsem glede na to, kako samo nasilje definiramo, npr. kot uporabo sile (v primeru ozke definicije nasilja) ali kot kršitev (v primeru širše definicije nasilja).<sup>8</sup>

Prav tako pa je treba tudi upoštevati, kakor v svojem članku ‘Violence in Contemporary Analytical Philosophy’ opozarja Keith Burgess-Jackson, kako se koncept nasilja od teh sorodnih konceptov razlikuje in kaj ima z njimi skupnega (2003: 990). Iskanje odgovora na t. i. »substantivno« vprašanje (*kaj je nasilje*) je treba torej misliti tudi v povezavi z vrsto različnih pojmov in s tem povezanih problemov, ki so del njegove t. i. »gravitacijske orbite«, npr. preko konflikta, sovraštva, bolečine, integritete, moči, izključevanja, agresivnosti, prisile, diskriminacije, mučenja, dominacije, brezbriznosti, dehumaniziranja, izkoriščanja, vojne, poniževanja itn. Tipologija nasilja praviloma namreč izhaja iz dveh ločenih virov, in sicer

7 Tukaj ostaja ob strani samo razmerje oz. t. i. »kontinuum« med obema elementoma dihotomije »standardnega« pojmovanja nasilja, saj analiza le-tega odpira vrsto različnih vprašanj. Eno od njih je npr: Kakšno je razmerje med njima?

8 Kljub dejstvu, da ta distinkcija nakazuje predvsem kvantitativno razhajanje, so razlike med njima veliko bolj kompleksne in ne samo kvantitativne narave. Za podobne dileme med »ozkim« in »širšim« pojmovanjem določenega pojma glej analizo terorizma Samuela Schefflerja (2006).

iz 1) tipa agresije ter 2) tipa škode. Na eni strani tip agresije govori o pojavi obliki dejanja, ki ga pripoznamo kot nasilje, npr. o fizičnem, psihičnem, simbolnem nasilju. Na drugi strani pa je tip škode usmerjen v to, kakšno obliko škodovanja je žrtev nasilja utrpela, npr. fizično poškodbo itn.

Čeprav horizont mišljenja (in razumevanja) nasilja, ki na eni strani postavi »ozko«, na drugi pa »široko« pojmovanje nasilja,<sup>9</sup> v prvi vrsti odpira vprašanje o samem razmerju med obema elementoma dihotomije oz. o naravi t. i. »kontinuum« med njima,<sup>10</sup> ostaja ključno vprašanje, ki se odpira tukaj, t. i. »problem prepoznavanja« (Schinkel, 2010). Prav ta problem velja za enega od osnovnih problemov, s katerim se sooča vsaka opredelitev nasilja: prepoznavanje različnih pojavnih oblik nasilja velja za prvi in najpomembnejši korak v njegovem preučevanju. Zadevo dodatno zaplete dejstvo, da tako »ozka« kakor tudi »široka« definicija nasilja na ta problem ne ponujata ustrezne rešitve. Na eni strani je »ozka« definicija nasilja v prvi vrsti »slepa«, saj različne pojavnne oblike nasilja pravzaprav ne prepozna oz. »spregleda« in s tem žrtve nasilja prikrajša za pripoznanje statusa.<sup>11</sup> Na drugi strani pa »široka« definicija in s tem povezana povečana senzibilnost za nasilje sicer pravilno opozori na številne pojavnne oblike nasilja, vendar pa prav njena senzibilnost odpira veliko več vprašanj in s tem povezanih potencialnih problemov, kakor pa ponuja enoznačnih odgovorov.<sup>12</sup>

Kljub dejstvu, da ostajata obe definiciji nasilja na različnih bregovih glede nekaterih izmed temeljnih vprašanj, npr. ali predstavlja sila oz. »prekomerna« uporaba le-te *nujen* pogoj za opredelitev določenega dejanja kot nasilja, je nasilje napačno ali slabo (Wyckoff, 2013) itn., se vsaka izmed njiju sooča tudi z vrsto (bolj ali manj) prepoznanih problemov. Med njimi je treba izpostaviti naslednje, in sicer 1) t. i. »problem stigmatizacije«; 2) t. i. »problem obratne sorazmernosti 'normalnega' in 'patološkega'«; 3) t. i. »problem esencializma«; 4) t. i. »problem relativizacije« ter 5) t. i. »problem konceptualne inflacije«.

9 Enega od možnih izhodov iz nastale »zagate« predstavlja Bufacchijeva opredelitev »z integriteto« povezanega pojmovanja nasilja, ki je usmerjena na žrtev, saj je kršena njena integriteta (2007).

10 Tukaj sta pomembni vsaj dve vprašanji, ki ostajata (v veliki meri) neodgovorjeni, in sicer 1) ali je »manjši« del *nujen* pogoj te dihotomije in torej *dominanten* ter 2) ali je t. i. »kontinuum« med obema elementoma (samo) kvantitativne ali tudi kvalitativne narave?

11 Za podrobnejšo predstavitev epistemološke razsežnosti problematike nasilja (npr. ali se v okviru razprav o nasilju lahko izognemo t. i. »problemu dvojnih meril« oz. t. i. »problemu subjektivnosti – kar je za nekoga nasilje, za nekoga drugega ni) in kako pravzaprav pridobiti »objektivno« vednost o nasilju itn., glej Bufacchi (2013). Za analizo problematike t. i. »epistemološke nepravilnosti« glej knjigo Mirande Fricker *Epistemic Injustice* (2009).

12 Tukaj ostaja v celoti ob strani problematika moralnega statusa nenasilja, saj odsotnost nasilja nujno ne pomeni tudi nenasilja.

Pri pojmovanju nasilja kot kršitve oz. prekoračitve gre v prvi vrsti za t. i. »patologizacijo« nasilja kot odstopanja od t. i. »normalnosti«. S tem, ko nekaj označimo za nasilje, ga torej že *per definitionem* stigmatiziramo. Izhodišče razprave o nasilju pravzaprav predstavlja sam pojem »normalnosti« oz. njegova relacijska vrednost, v razmerju do katere se nasilje kot kršitev vzpostavi oz. konstituira. Problem obratne sorazmernosti normalnega in patološkega je povezan s samim obsegom vsake izmed obeh razsežnosti te dihotomije: širša, kot je definicija nasilja, ožja je definicija »normalnosti« oz. nenasilja (in obratno). Hkrati problem esencializma problematizira utemeljitev skupnega imenovalca kot najmanjše skupne »esence« različnih pojavnih oblik nasilja. Tudi zato je vprašanje – kakor v svojem članku ‘Beyond Definition: Violence in Global Perspective’ opozarja Keith Krause –, ali je nasilje sploh možno uokviriti v enotno pojmovanje oz. ali lahko predstavlja enotno kategorijo, popolnoma legitimno (2009: 338). Problem relativizacije ima kot enega od glavnih učinkov to, da se z razširitvijo same definicije nasilja v isti skupini pojavijo zelo raznolike moralno problematične prakse, s čimer se – primerjalno gledano – »vrednost« težjih pojavnih oblik nasilja relativizira, saj se pojavijo v isti skupini z manj »problematičnimi« praksami.

Da so zgoraj predstavljeni problemi vse prej kot zanemarljivi, potrjuje tudi fenomena politične korektnosti na eni strani (npr. Loury, 1994) ter moralne panike na drugi (Krinsky, 2013).<sup>13</sup> V primeru politične korektnosti je problem namreč v tem, da se nasilje praviloma pojavlja tudi skupaj z različnimi pojavnimi oblikami rasizma, ksenofobije oz. nestrpnosti nasploh (ali pa predstavlja celo njihov najbolj neposredni del). Tudi zaradi tega politična korektnost – v izogib možnim konfliktom (ter zaradi vrste drugih bolj problematičnih »vzgibov«, npr. konformizma) – razpravo o tej problematiki pogosto zameji.<sup>14</sup> Moralno paniko – kakor v eni od najbolj celovitih predstavitev tega fenomena opozarja Charles Krinsky – pa sprožijo »alarmantne medijske zgodbe, ki jim sledijo striktni zakoni in javne politike ter pretirano ali napačno usmerjena pozornost javnosti, tesnoba, strah ali jeza do zaznane grožnje socialnemu redu« (Krinsky, 2013: 1).

Povečana senzibilnost za nasilje – pravzaprav paradoksalno – postavlja torej pod vprašaj emancipatoričnost tega pojmovanja nasilja in s tem povezano zagotavljanje pravičnosti, kar (vsaj posredno) potrjuje tudi primer ničelne tolerance, ki nekako predstavlja presečišče vseh zgoraj

13 Moralna panika predstavlja vse prej kot zanemarljiv fenomen tudi na področju izobraževalnih politik (Rodwell, 2018).

14 Za celovito predstavitev problematike politične korektnosti in s tem povezanega varovanja liberalnih vrednot ter argumentov *pro et contra* glej Dzenis in Faria (2019).



predstavljenih problemov in s tem povezanih težav. Kakor opozarjata Matthew Mayer in Dewey Cornell, »[p]oenostavljene rešitve, kot npr. politike ničelne tolerance – čeprav čustveno privlačne – niso storile ničesar za izboljšanje šolskih varnostnih groženj in lahko dejansko povečajo stopnjo osipa učencev) (Mayer in Cornell, 2010: 5).

### »Nova senzibilnost – novi problemi«: primer ničelne tolerance

»Klasičen« primer javnih politik, ki so rezultat povečane senzibilnosti za nasilje oz. njegove »sprevrženosti«, predstavljajo politike ničelne tolerance.<sup>15</sup> Kot je v svojem članku 'Predictors of student fear of school violence: a comparative study of eighth graders in 33 countries' opozorila Motoko Akiba, predstavlja ničelna toleranca ključno politiko spoprijemanja s problematiko nasilja (Akiba, 2008). Hkrati so te politike postale »generična« oblika reševanja (med seboj sicer zelo raznolikih) moralno problematičnih ali celo nesprejemljivih praks ter s tem povezanih problemov, npr. nasilja, drog, orožja, vandalizma, sovražnega govora, korupcije, spolnega nadlegovanja, mobinga itn. Kakor je izpostavil Zdenko Kodelja,

izvira izraz »ničelna toleranca« (ki označuje politike, ki strogo kaznujejo vsak, tudi najmanjši prekršek) iz uveljavljanja državne in zvezne politike o mamilih iz 80. let prejšnjega stoletja. [...] Politika je zajemala prekrške, povezane z mamili, orožjem, tobakom in motenjem pouka. Zakon od šol, ki prejemajo sredstva iz zveznega proračuna, zahteva, da sprejmejo politiko ničelne tolerance in za vsaj eno koledarsko leto izključijo vse učence oziroma dijake, ki v šolo prinesejo orožje. (Kodelja, 2010: 181)

Osnovno predpostavko teh politik predstavlja *ekvivalenca* med posameznimi praksami oz. dejanji, ki so pripoznana kot t. i. »objekt« ničelne tolerance. Navkljub preprosti »anatomiji«, ki je skupna vsem politikam ničelne tolerance, se njeni zagovorniki soočajo z vrsto (tako empiričnih kakor tudi konceptualnih) ugovorov in očitkov. Vrsta empiričnih raziskav, npr. analiza učinkov politik ničelne tolerance do nasilja v šolah (Kafka, 2011), namreč opozarja, da so v praksi te politike pogosto pomanjkljive ali v celoti neustrezne. V prvi vrsti velja izpostaviti predvsem očitke o njihovi neučinkovitosti, kontraproduktivnosti, diskriminatornosti in nepravičnosti.<sup>16</sup> Hkrati različne raziskave tudi potrjujejo, da se določene

15 Za analizo samega koncepta ničelne tolerance in s tem povezanih politik kakor tudi številnih (empiričnih in konceptualnih) problemov, ki jih odpirajo, glej Sardoč (2017).

16 Povezanost nasilja s pojmom (ne)pravičnosti (kakor tudi (ne)enakosti nasploh) je pravzaprav vse prej kot zanemarljiva oz. nepomembna (Iadicola in Shupe, 2013). Kakor je v uvodnem stavku svojega esaja 'Kritika nasilja' zapisal nemški filozof, esejist in družbeni kritik Walter

pojavnne oblike praks ali dejanj, ki so predmet teh politik, pojavljajo pogosteje pri manjšinah ali priseljencih oz. ostalih skupinah, ki so – tako ali drugače – deprivilegirane v primerjavi z večinsko populacijo, kar lahko vodi v t. i. »problem diskriminatornosti«.

Med tehtnimi očitki zoper te politike izstopajo predvsem ugovori o nepravilnosti, disproporcionalnosti in asimetričnosti politik ničelne tolerance. Prav zaradi tega kritiki »širokega« pojmovanja nasilja opozarjajo, da je postavljanje enačaja med manjšim in večjim »nasiljem« *a priori* nepravilno (*ugovor o neekvivalentnosti*). Enačenje večjega in manjšega prekrška namreč tudi relativizira večji prekršek v primerjavi z manjšim (*ugovor o disproporcionalnosti*). Prav tako so različna pojmovanja nasilja neobčutljiva za razliko med enim prekrškom oz. dejanjem ter ponavljajočo se prakso (*ugovor o asimetričnosti*). Kritika »širokega« pojmovanja nasilja torej ni usmerjena v relativizacijo ali celo ignoriranje fenomena nasilja, temveč v kritiko enačenja med seboj neprimerljivih družbenih praks, kar potrjuje tudi retorična figura »ničelna toleranca = ničelna inteligenca«. Tudi zaradi tega so postale politike ničelne tolerance s svojo distopično podobo družbe (v veliki meri) del problema in ne rešitve, saj se (prepogosto) soočajo z vrsto negativnih stranskih učinkov, npr. s t. i. problemom »dvojnega učinka«. <sup>17</sup>

## Zaključek

Če torej želimo, da slogani in kampanje ozaveščanja za različne razsežnosti nasilja ne (p)ostanejo prazni in tako lahek plen vse bolj »inovativnih« oblik t. i. »moralnega podjetništva«, <sup>18</sup> politike spoprijemanja z različnimi pojavnimi oblikami nasilja nasploh pa slepe, je treba fenomen nasilja obravnavati z veliko mero preudarnosti. Nenazadnje širša definicija nasilja odpira tudi t. i. »problem konceptualne inflacije«, kjer je vsaka moralno problematična praksa lahko opredeljena kot nasilje. Kakor je v svoji knjigi *Violence and Social Justice* izpostavil Vittorio Bufacchi, postane v primeru »širše« opredelitve človekovih pravic nasilje »bolj razširjeno in

Benjamin, je naloga kritike nasilja razložiti prav »njegovo razmerje z zakonom in pravičnostjo« (Benjamin, 1978 [1921]). Za celovito predstavitev recepcije Benjaminovega esaja ‚Kritika nasilja‘ tako med njegovimi sodobniki kot tudi v njegovi posthumni dediščini v okviru debate med poststrukturalistično in kritično teorijo glej Hanssen (2000) ter Moran in Salzani (2015).

17 Doktrina dvojnega učinka temelji na predpostavki, da je eden od učinkov določenega dejanja načrtovan, medtem ko je drugi učinek (sicer možen oz. celo predviden) nezaželen in praviloma negativen. Za antologijsko predstavitev posameznih razsežnosti doktrine dvojnega učinka ter področij njene aplikacije glej Woodward (2001).

18 Fenomen t. i. ‚moralnega podjetništva‘ predstavlja obliko kodificiranja pravil na določenem področju, npr. t. i. ‚internetno piratstvo‘ (Yar, 2013) in s tem povezan proces vzpostavitve t. i. ‚deviantnosti‘ [kakor seveda tudi same ‚normalnosti‘]. Za klasično delo na tem področju, glej Becker (1963), za kritični pregled te problematike pa Baumgartner (2007).

neizogibno. Rečemo lahko, da skoraj vsako dejanje krši človekove pravice, zato je nasilje vseobsegajoče in potemtakem brez pomena« (Bufacchi, 2007: 23).

Zdi se torej, da je s trendom povečane senzibilizacije koncept nasilja tako odprt, da je vanj mogoče vključiti katerokoli moralno problematično prakso. Nekaj podobnega je v svojem morda najbolj znanem (in vplivnem) eseju *Two Concepts of Liberty* zapisal Isaiah Berlin, ko je izpostavil, da se je pri obravnavi vsakega splošnega pojma – kot je npr. svoboda – skoraj nemogoče izogniti naslednji nevarnosti: »v primeru sreče in dobrote, narave in resničnosti je pomen teh besed tako luknjičav [splošen], da se lahko upre le malokateri interpretaciji« (Berlin, 2002: 181). Eden od najbolj kritičnih ugovorov zoper »široko« pojmovanje nasilja namreč opozarja, da je pravzaprav »prazno«, kar nevtralizira ali celo postavi pod vprašaj njegovo emancipatoričnost in s tem povezano zagotavljanje pravičnosti.

Odpira se torej vprašanje o potencialni (ne)uporabnosti standardnih oz. tradicionalnih kategorizacij, ki temeljijo na esencialističnem pojmovanju nasilja (Bernstein, 2013),<sup>19</sup> kakor tudi o ustreznosti samega substantivnega vprašanja »*kaj je nasilje*«. V okviru razprav o nasilju osnovni problem namreč ni (zgolj in samo) v opredelitvi nasilja, temveč tudi v tem, kako njegovo moralno problematičnost pravzaprav utemeljiti, npr. je njegova negativna vrednost zgolj in samo instrumentalna (da ima negativne učinke) ali pravzaprav intrinzična (da je nasilje moralno problematično)? Napačna opredelitev nasilja, kakor v svojem članku 'What is Violence?' opozarja Amanda Cawston, »predstavlja torej več kot preprosto konceptualno napako. Predstavlja namreč resno oviro našim prizadevanjem za reševanje problema nasilja« (Cawston, 2015: 217).

## Literatura

- Akiba, M., LeTendre, G., K., Baker, David P. in Goesling, B. (2002) 'National and School System Effects on School Violence in 37 Nations', *American Educational Research Journal*, 39(4), str. 829–853.
- Akiba, M. (2008) 'Predictors of student fear of school violence: a comparative study of eighth graders in 33 countries', *School Effectiveness and School Improvement*, 19(1), str. 51–72.
- Akiba, M. (2010) 'What Predicts Fear of School Violence Among U.S. Adolescents?' *Teachers College Record*, 112(1), str. 68–102.

19 Na problem diahrono razsežnosti preučevanja nasilja in s tem povezanimi težavami v svojem uvodu v zbornik *Violence in Europe: Historical and Contemporary Perspectives* opozori Sophie Body-Gendrot (2008).

- Ammemüller, A. (2007) 'Violence in European Schools: Victimization and Consequences' [Discussion Paper No. 07-004]. Dostopno na: <https://ub-madoc.bib.uni-mannheim.de/1484/1/dp07004.pdf>
- Arendt, H. (1969) *On Violence*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Bäck, A. (2004) 'Thinking Clearly About Violence', *Philosophical Studies*, 117(1), str. 219–230.
- Balibar, É. (2015) *Violence and Civility: On the Limits of Political Philosophy*. New York: Columbia University Press.
- Baumgartner, M. P. (2008) Moral Entrepreneurs. V. V.N. Parrillo [ur.], *Encyclopedia of social problems*, str. 596–597. London: SAGE.
- Becker, H.S. (1963) *Outsiders; studies in the sociology of deviance*. London: Free Press of Glencoe.
- Benjamin, W. (1978) *Reflections: Essays, Aphorisms, Autobiographical Writings*. New York: Schocken Books.
- Berlin, I. (2002) Two Concepts of Liberty. V: H. Hardy [ur.], *Isaiah Berlin: Liberty*, str. 166–217. Oxford: Oxford University Press.
- Bernstein, R.J. (2013) *Violence: Thinking Without Banisters*. Cambridge: Polity Press.
- Body-Gendrot, S. in Spierenburg, P. [ur.] (2008). *Violence in Europe: Historical and Contemporary Perspectives*. Dordrecht: Springer.
- Body-Gendrot, S. (2008) Introduction. V: S. Body-Gendrot in P. Spierenburg [ur.], *Violence in Europe: Historical and Contemporary Perspectives*, str. 1–9. Dordrecht: Springer.
- Bufacchi, V. (2007) *Violence and Social Justice*. New York: Palgrave/Macmillan.
- Bufacchi, V. (2009) 'Introduction: Rethinking Violence', *Global Crime*, 10(4), str. 293–297.
- Bufacchi, V. (2013) 'Knowing Violence: Testimony, Trust and Truth', *Revue internationale de philosophie*, 3(265), str. 277–291.
- Burgess-Jackson, K. (2003) 'Violence in Contemporary Analytical Philosophy'. V: W. Heitmeyer in J. Hagan [ur.], *International Handbook of Violence Research*, str. 989–1004. Cham: Springer.
- Cawston, A. (2015) 'What is Violence?'. V: H. Marway in H. Widdows [ur.], *Women and Violence: The Agency of Victims and Perpetrators*, str. 216–231. New York: PalgraveMacmillan.
- Clarke, S. (2014) *The Justification of Religious Violence*. London: Wiley Blackwell.

- Coady, C.A.J (1986) 'The Idea of Violence', *Journal of Applied Philosophy*, 3(1), str. 3–19.
- Coady, C.A.J. (2008) *Morality and Political Violence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cohen, L.E. in Land, K.C. (1987) 'Age structure and crime: Symmetry versus asymmetry and the projection of crime rates through the 1990s', *American Sociological Review*, 52(2), str. 170–83.
- Dixon, N. (2016) 'Internalism and external moral evaluation of violent sport', *Journal of the Philosophy of Sport*, 43(1), str. 101–113.
- Doria, M. (2017) The Unreasonable Destructiveness of Political Correctness in Philosophy, *Philosophies*, 2(17)
- Dzenis, S. in Faria, F.N. (2019) Political Correctness: The Twofold Protection of Liberalism, *Philosophia*,
- Eroukhmanoff, C. (2015) The remote securitisation of Islam in the US post-9/11: euphemisation, metaphors and the "logic of expected consequences" in counter-radicalisation discourse, *Critical Studies on Terrorism*, 8(2), str. 246–265,
- Fricker, M. (2009) *Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowledge*. Oxford: Oxford University Press.
- Haan de, W. (2008) 'Violence as an Essentially Contested Concept. V: S. Body-Gendrot in P. Spierenburg [ur.], *Violence in Europe: Historical and Contemporary Perspectives*, str. 27–40. Dordrecht: Springer.
- Hanssen, B. (2000) *Critique of Violence: Between Poststructuralism and Critical Theory*. London: Routledge.
- Hardy, H. [ur.] (2002) *Isaiah Berlin: Liberty*. Oxford: Oxford University Press.
- Heitmeyer, W. in Hagan, J. [ur.] (2003) *International Handbook of Violence Research*. Cham: Springer.
- Held, D. (2002) 'Violence, Law and Justice in a Global Age', *Constellations*, 9(1), str. 74–88.
- Held, V. (1984) 'Violence, Terrorism, and Moral Inquiry', *The Monist*, 67(4), str. 605–624.
- Henry, S. (2000) 'What is School Violence: An Integrated Approach' *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 567, str. 16–29.
- Iadicola, P. in Shupe, A. (2013) *Violence, Inequality and Human Freedom*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Jewkes, Y. [ur.] (2013) *Crime Online*. London: Routledge.

- Kafka, J. (2011) *The History of 'Zero Tolerance' in American Public Schooling*. New York: Palgrave Macmillan.
- Kodelja, Z. (2010) 'Politika ničelne tolerance', *Šolsko polje*, XXI(5/6), str. 181–189.
- Krause, K. (2009) 'Beyond Definition: Violence in Global Perspective', *Global Crime*, 10(4), str. 337–355.
- Krinsky, C. [ur.] (2013) *The Ashgate Research Companion to Moral Panics*. Farnham: Ashgate.
- Krinsky, C. (2013) Introduction: The Moral Panic Concept. V: C. Krinsky [ur.], *The Ashgate Research Companion to Moral Panics*, str. 1–14. Farnham: Ashgate.
- Lešnik, Mugnaioni, D., Koren, A., Logaj, V. in Brejc, M. (2009) *Nasilje v šolah: opredelitev, prepoznavanje, preprečevanje in obvladovanje*. Predoslje: Šola za ravnatelje. Dostopno na: <https://solazaravnatelj.si/ISBN/978-961-6637-24-4.pdf>
- Loury, G.C. (1994) Self-Censorship in Public Discourse: A Theory of "Political Correctness" and Related Phenomena. *Rationality and Society*, 6(4), str. 428–461.
- Magnani, L. (2011) *Understanding Violence: The Intertwinning of Morality, Religion and Violence: A Philosophical Stance*. Berlin: Springer.
- Marway, H. in Widdows, H. [ur.] (2015) *Women and Violence: The Agency of Victims and Perpetrators*. New York: PalgraveMacmillan.
- Mayer, M.J. in Cornell Dewey G. (2010) Guest Editors' Preface, *Educational Researcher*, 39(1), str. 5–6.
- McClennen, J. (2010) *Social Work and Family Violence: Theories, Assessment and Intervention*. Cham: Springer.
- Miles, R. in Brown, M. (1989) *Racism*. London: Routledge.
- Moran, B. in Salzani, C. [ur.] (2015) *Towards the Critique of Violence: Walter Benjamin and Giorgio Agamben*. London: Bloomsbury Academic.
- Nussbaum, M. (2007) *The Clash Within: Democracy, Religious Violence, and India's Future*. Cambridge, Mass.: The Belknap Press.
- Parrillo, V.N. [ur.] (2008) *Encyclopedia of social problems*. London: SAGE.
- Pabian, S., Vandebosch, H., Poels, K., Van Cleemput, K., Bastiaensens, S. (2016) 'Exposure to cyberbullying as a bystander: An investigation of desensitization effects among early adolescents', *Computers in Human Behavior*, 62, str. 480–487.
- Page, J., Daniels, J.A. in Craig, S.J. (2015) *Violence in Schools*. Chem: Springer.

- Pečjak, S. (2014) *Medvrstniško nasilje v šoli*. Ljubljana: ZIFF.
- Pew Research Center (2015) 'The Whys and Hows of Generations Research'. Dostopno na: <http://www.people-press.org/2015/09/03/the-whys-and-hows-of-generations-research/#defining-generations>
- Primoratz, Igor (2018) Terrorism. *Stanford Encyclopedia of Philosophy* <http://plato.stanford.edu/entries/terrorism/> [dostopno 27. april 2019].
- Rodwell, G. (2018) *Moral Panics and School Education Policy*. London: Routledge.
- Scheffler, S. (2006) Is Terrorism Morally Distinctive? *The Journal of Political Philosophy*, 14(1), str. 1–17.
- Schinkel, W. (2010) *Aspects of Violence: A Critical Theory*. New York: Palgrave Macmillan.
- Steger, M. in Lind, S. N. [ur.] (1999). *Violence and Its Alternatives: An Interdisciplinary Reader*. London: Palgrave Macmillan.
- Titchiner, B.M. (2019) *The Epistemology of Violence: Understanding the Root Causes of Violence in Schooling*. New York: Palgrave/Macmillan.
- Wieviorka, M. (2009) *Violence: A New Approach*. London: SAGE.
- Woodward, P.A [ur.] (2001) *The Doctrine of Double Effect: Philosophers Debate a Controversial Moral Principle*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Wyckoff, J. (2013) Is the Concept of Violence Normative? *Revue internationale de philosophie*, 3(265), str. 337–352.
- Yar, M. (2013). Teenage kicks or virtual villainy? Internet piracy, moral entrepreneurship, and the social construction of a crime problem. V: Y. Jewkes [ur.], *Crime Online*, str. 95–108. London: Routledge.
- Yu, L. (2003). 'Trends of School Violence Across Years: What do TIMSS and TIMSS-R Tell Us?' Dostopno na: [http://www.ets.org/Media/Research/pdf/test\\_ftp.pdf](http://www.ets.org/Media/Research/pdf/test_ftp.pdf)
- Žižek, S. (2008). *Violence*. New York: Picador.

DOI: [https://www.doi.org/10.32320/1581-6044.30\(1-2\)151-165](https://www.doi.org/10.32320/1581-6044.30(1-2)151-165)